İnsanlığı dalalet bataklığından ve ahlaki yoksunluktan kurtaracak prensipleri ihtiva eden Kur'an'ın, muhatapları tarafından iyice anlaşılması gerekmektedir. İnsanları Allah'ın mesajı ile buluşturmanın yegâne yolu, mutlak surette Kur'an'ın tefsir edilmesinden geçmektedir. Esasen Kur'an-ı Kerim, tefsir edilmesini ve ayetler üzerinde sıkı bir düşünsel faaliyette bulunulmasını bizatihi kendisi istemektedir:

(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik. (Nahl 16/44)

Öyleyse, onlar bu Kur'an üzerinde hiç düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var? (Muhammed 47/24)

...O halde bu insanlara ne oluyor da kendilerine bildirilen hakikati kavramaya yanaşmıyorlar?(Nisa 4/78)
Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi? (Müminun 23/68)

(Bu Kur'an), ayetlerini iyiden iyi düşünsünler, temiz akıl sahipleri ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz feyz kaynağı bir kitaptır.(Sad 38/29)

ISBN : 978-625-7305-01-3

Fiyatı: 0.00

Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler II

Mürsel Ethem - Yusuf Topyay
Mehmet Akın - Ramazan Ünsal

Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler II

Editörler
Mürsel Ethem - Yusuf Topyay
Mehmet Akın - Ramazan Ünsal

Grafiker

Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler II

Editörler

Mürsel Ethem - Yusuf Topyay
Mehmet Akın - Ramazan Ünsal

Yazarlar

Abdussamet Varlı - Adem Yerinde - Ali Karataş
Bilal Atik - Elif Yazıcı - Faima İsrafilova
Harun Abacı - Mehmet Akın - Muhammed Bahaeddin Yüksel
Mustafa Şentürk - Mürsel Ethem - Numan Çakır
Nurullah Denizer - Ömer Başkan - Ömer Dinç
Ramazan Ünsal - Resul Ertuğrul - Rukiye Çelebi
Sıddık Baysal - Soner Aksoy - Veysel Gengil
Yusuf Topyay - Zeynep Nermin Aksakal

Ankara 2020

Meşhur Müfessirler ve Örnek Metinler - II

Editörler
Mürsel Ethem
Yusuf Topyay
Mehmet Akın
Ramazan Ünsal

Birinci Bölüm Yazarları
Ramazan Ünsal
Veysel Gengil
Ömer Dinç
Adem Yerinde
Soner Aksoy

İkinci Bölüm Yazarları
Mürsel Ethem
Elif Yazıcı
Zeynep Nermin Aksakal
Faima İsrafilova
Mustafa Şentürk
Harun Abacı

Üçüncü Bölüm Yazarları
Mehmet Akın
Ali Karataş
Sıddık Baysal
Rukiye Çelebi
Muhammed Bahaeddin Yüksel

Dördüncü Bölüm Yazarları
Ömer Başkan
Nurullah Denizer
Numan Çakır
Bilal Atik
Abdussamet Varlı
Resul Ertuğrul
Yusuf Topyay

ISBN: 978-625-7305-01-3

1. Baskı
Aralık, 2020 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 367
Web: grafikeryayin.com

Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt
Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafiker@grafiker.com.tr
Web : grafiker.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

3. Tabersî Tefsirinde Mehdî ve Rec'at Meseleleri

Zeynep Nermin Aksakal[*]

Mehdî "Allah'ın doğru yola ilettiği kimse" anlamına gelir. İslam kültüründe ise Mehdî, kıyamet yaklaştığında dini kuvvetlendirip adaleti hâkim kılmak üzere Hz. Muhammed'in ailesinden gelmesi beklenen idarecinin adıdır (İbn Haldun, 1996: II/137).

Zeydiyye dışındaki Şiî fırkalar arasında Mehdî beklentisi, Şiî inancında ittifakla imanın şartlarından sayılan *imâmet* konusu kapsamındaki bir akide olup, *gaybet* ve *rec'at* inançlarıyla da ilişkilidir. Rec'at sözlükte "dönmek, geri gelmek" anlamında olup, gâib Mehdînin tekrar zuhurunu ifade eder. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonraki süreçte oluşan baskı ve karmaşa ortamında Şîa'dan bazı gruplar, Ehl-i beytten biat ettikleri imamlarının Mehdî olduğuna inanmışlardır. Büyük umut bağlanan bu Mehdînin ölmesi ise kabullenilememiş ve onun gerçekte ölmeyip insanlar arasından ayrılarak gizlendiği (gaybet) ve bir gün geri mutlaka döneceği (rec'at) öne sürülmüştür. Gâib Mehdînin kimliği mezhebe göre değişebilmektedir (Bulut, 2005: 140; Üzüm, 2007: XXXIV/505).

Tabersî Kur'an'ı yorumlarken Şîa'nın Mehdî ve rec'at inancına delil getirdiği ayetlerin bazılarını mezhebinin görüşleri çerçevesinde açıklamıştır. Burada Tabersî'nin mezhebinde cumhura göre rec'atin Allah dostları ve düşmanlarının önde gelenlerinden iki topluluğun tekrar dünyaya gönderilmesi anlamında daha kapsamlı bir dirilişi ifade ettiği söylenmelidir. Bu iki toplulukla daha ziyade zulme uğrayan Ehl-i beyt mensupları ve onlara zulmedenler kastedilir. İnançlarına göre bu rec'at, fırka mensuplarının gâib Mehdî ilan ettiği 12. ve son imam Muhammed el-Mehdî'nin kıyametten önceki kıyamından sonra gerçekleşecek, rec'at edenler hem onun başarısına tanık olacak hem de aralarında hesaplaşacaklardır (Şeyh Müfîd, 1993: 77; Fığlalı, 1981: 201).

Tabersî, Allah'ın iman edip salih ameller işleyenleri yeryüzünde egemen ve korkudan emin kılacağına dair vaadinden söz edilen Nûr 24/55. ayetin tefsirinde, ayetin Hz. Muhammed ve ashabı veya tüm ümme-

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Tefsir.

ti hakkında olduğuna dair nakillerden sonra, ayetin beklenen Mehdî, Ehl-i beyt ve taraftarları hakkında olduğuna dair nakillere yer vererek Mehdî ile ilgili mezhep inancını teyit eder. Buna; "Dünyanın ömrü sadece bir saat kalsa bile, benim neslimden ismi ismime uygun bir kişi çıkıp, zulüm ve haksızlıkla dolan dünyayı adalet ve hakkaniyetle doldursun diye Allah o saati uzatır" anlamındaki hadis rivayetini de delil getirir. Açıklamalara göre Şîa, Ehl-i beytten adaleti getirecek Mehdî geldiğinde yeryüzüne egemen ve korkudan emin olacaktır (Tabersî, 2006: VII/194). Nitekim yeryüzüne mutlak hâkimiyet tarihte gerçekleşmemiştir ve Allah vaadinden dönmeyeceğine göre bu egemenlik kıyametten önce beklenmektedir:

...واخْتُلِفَ في الآيَةِ فقِيلَ إنَّها وارِدَةٌ في أصْحابِ النَّبي (ص). وقِيلَ: هي عَامَّةٌ في أُمَّةِ محمد (ص) عن ابن عباس ومجاهد. والْمَرْوِيُّ عَنْ أهْلِ الْبَيْتِ (ع): أنَّها فِي الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص). ورَوَى الْعَيَّاشِيُّ بِإسْنادِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْن (ع) أنَّهُ قرأ الآيَةَ، وقالَ: هُمْ وَاللهِ شِيعَتُنا أهْلُ الْبَيْتِ، يَفْعَلُ اللهُ ذلِك بِهِمْ عَلَى يَدَيْ رَجُلٍ مِنّا، وَهُوَ مَهْدِيُّ هذِهِ الْأُمَّةِ، وهُوَ الَّذِي قالَ رَسُولُ اللهِ (ص) « لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيا إلّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ الله ذلِكَ الْيَوْمَ حَتّى يَلِيَ رَجُلٌ مِنْ عِتْرَتِي، اسْمُهُ اسْمِي، يَمْلُأ الْأرْضَ عَدْلاً وقِسْطاً كَما مُلِئَتْ ظُلْماً وجَوْراً». ورُوِيَ مِثْلُ ذلِك عَنْ أبِي جَعْفَرٍ (ع) وأبِي عَبْد الله (ع). فَعَلَى هذا يَكونُ الْمُرادُ بِـ {**الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصّالِحاتِ**} النَّبِيَّ وأهْلَ بَيْتِهِ صلواتُ الرّحمنِ عليهم، وتَضَمَّنَتِ الْآيَةُ الْبِشارَةَ لَهُمْ بِالْاسْتِخْلافِ والتَّمَكُّنِ فِي الْبِلادِ، وَارْتِفاعِ الْخَوْفِ عَنْهُمْ عِنْدَ قِيامِ الْمَهْدِيِّ (ع) مِنْهُمْ...وأيْضاً فإنَّ التَّمْكِينَ فِي الْأرْضِ عَلَى الْإِطْلاقِ لَمْ يَتَّفِقْ فِيما مَضَى فَهُوَ مُنْتَظَرٌ لِأنَّ اللهَ عَزَّ اسْمُهُ لا يُخْلِفُ وَعْدَهُ...

Tabersî, "Her ümmetten ayetlerimizi yalanlayanlarından bir grubu toplayacağımız ve bunların (topluca hesap yerine) sevk edilecekleri günü hatırla" (Neml 27/83) ayetinin tefsirinde de mezhebinin Mehdî ile irtibatlı olan rec'atle ilgili görüşlerini ortaya koyup ispat etmeye çalışmıştır (Tabersî, 2006: VII/294):

... {وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجاً مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ} واسْتَدَلَّ بِهذه الْآيَةِ عَلى صِحَّةِ الرَّجْعَةِ مَنْ ذَهَبَ إلى ذلك مِنَ الْإِمامِيَّة، بأنْ قالَ: إنَّ دُخولَ «مِنْ» في الْكَلَامِ يوجِبُ التَّبْعِيض فَدَلَّ ذلك على أنَّ الْيَوْمَ الْمُشارَ إلَيْه في الْآيَةِ يُحْشَرُ فِيهِ قَوْمٌ دُونَ قَوْمٍ، ولَيْسَ ذلك صِفَةَ يَوْمِ الْقِيامَةِ الَّذي يقولُ فِيهِ سبحانه {وحَشَرْناهُمْ فَلَمْ نغَادِرْ مِنْهُمْ أحَداً} [الكهف: 47]، وقَدْ تَظاهَرَتِ الْأخْبارُ عَنْ أَئِمَّةِ الْهُدى مِنْ آلِ محمد (ص) في أنَّ اللهَ تعالى سَيُعِيدُ عِنْدَ قِيامِ الْمَهْدِيّ قَوْماً مِمَّنْ تَقَدَّمَ مَوْتُهُمْ مِنْ أوْلِيائِهِ وَشِيعَتِهِ لِيَفُوزُوا بِثَوابِ نُصْرَتِهِ وَمَعُونَتِهِ، ويَبْتَهِجُوا بِظُهُورِ دَوْلَتِهِ، وَيُعِيدُ أيْضاً قَوْماً مِنْ أعْدائِهِ لِيَنْتَقِمَ مِنْهُمْ، ويَنالُوا بَعْضَ ما يَسْتَحِقُّونَهُ مِنَ الْعَذابِ في الْقَتْلِ على أيْدِي شِيعَتِهِ والذُّلِّ والْخِزْيِ بِما يُشاهِدونَ مِنْ عُلُوِّ كَلِمَتِهِ. ولا يَشُكُّ عَاقِلٌ أنَّ هذا مَقْدورٌ للهِ تعالى غَيْرُ مُسْتَحِيلٍ في نَفْسِهِ. وقَدْ فَعَلَ اللهُ ذلك في الْأُمَمِ الْخالِيَةِ ونَطَقَ الْقرآنُ بِذلك في عِدَّةِ مَواضِعَ مِثْلَ قِصَّةِ عُزَيْرٍ وغَيْرِهِ على ما فسَّرناه في مَوْضِعِهِ...

Müfessirin yukarıdaki açıklamalarına göre ayetteki "مِنْ" harfi ceri teb'iz için olduğundan, sözü edilen günde bütün insanlar değil bazı insanlar diriltilecektir. Öyleyse burada Kehf 18/47. ayette tüm insanların diriltileceği gün olarak bahsedilen kıyamet gününden değil özel bir haşir gününden bahsedilmektedir. Bu izahtan sonra Tabersî Ehl-i beyt imamlarından, Mehdînin kıyamında Allah'ın dünyaya geri göndereceği iyi ve zalim

kimseler hakkındaki haberlere yer vermiş; rec'atin aklen de mümkün olduğunu, Allah'ın buna kâdir olduğunu, -Bakara 2/259'da anlatılan- Üzeyir kıssasında olduğu gibi Kur'an'da buna deliler olduğunu belirtmiştir.

Tabersî, Neml 27/83. ayetin tefsirinin devamında, İmâmiyye'den bazılarının rec'at hakkındaki haberleri ölülerin geri dönmesi olarak değil, güç ve iktidarın -Ehl-i beyte- geri dönmesi olarak tevil ettiklerini, çünkü hakiki rec'atin sorumluluğa (teklife) aykırı olduğunu düşündüklerini söyler. Ancak Tabersî, rec'atin vacibi yapma ve yasaktan kaçınmaya yani teklife engel olmadığını, zira denizin yarılması, asanın yılana dönüşmesi gibi mucizelerin de gerçekleşirken teklifin ortadan kalkmadığını söyler (Tabersî, 2006: VII/294). Yani rec'at edenlerin amel defterleri kapanmamıştır. Ancak inançlarına göre Allah dostlarından rec'at edenler Mehdîye adalet için yardım edecekler ve sevapları artacaktır, kötüler ise iyice hadlerini aşacak ve cezalandırılacaklardır:

...أنَّ جَماعَةً مِنَ الْإِمامِيَّةِ تَأوَّلوا ما وَرَدَ مِنَ الْأخْبارِ في الرَّجْعَةِ على رُجوعِ الدَّوْلَةِ، والأمْرِ والنَّهْيِ دُونَ رُجُوعِ الْأشْخاصِ، وإحْياءِ الْأمْواتِ، وأوَّلُوا الْأخْبارَ الْوارِدَةَ في ذلك لِما ظَنّوا أنَّ الرَّجْعَةَ تُنافي التَّكْلِيفَ، ولَيْسَ كذلك؛ لِأنَّهُ لَيْسَ فيها ما يُلْجِئُ إلى فِعْلِ الْواجِبِ والْامْتِناعِ مِنَ الْقَبِيحِ والتَّكْلِيفُ يَصِحُّ مَعَها، كما يَصِحُّ مَعَ ظُهُورِ الْمُعْجِزاتِ الْباهِرَةِ والْآياتِ الْقاهِرَةِ كَفَلْقِ الْبَحْرِ وقَلْبِ الْعَصا ثُعْبانًا، وما أشْبَهَ ذلك ولِأنَّ الرَّجْعَةَ لَمْ تَثْبُتْ بِظَواهِرِ الْأخْبارِ الْمَنْقولَةِ فيَتَطَرَّقَ التَّأْوِيلُ عليْها، وإنما المعَوَّل في ذلك على إجْماعِ الشِّيعَةِ الْإِمامِيَّة وإن كانَتِ الْأخْبارُ تَعْضُدُهُ وتُؤَيِّدُهُ...

Şîa, Mehdînin zuhurunu ve rec'ati Kur'an'daki benzer örneklerde olduğu gibi kıyametten önce gerçekleşmesi beklenen bir mucize olarak görür. Bu anlamda Tabersî Musa'nın (a.s) kavminden, yıldırım çarpmasıyla öldükten sonra dünyaya geri gönderilenlerle ilgili ayeti rec'ate delil olarak gösterir. Buna karşılık rec'at Hz. Muhammed'in nübüvvetini gösteren bir mucize ise Peygamberimizin zamanında olmalıydı diyen-

lere, mucizenin imamlar ve evliya elinden de gerçekleşebileceğini söyler (Tabersî, 2005: I/156). Ardından rec'atin gerçekleşeceğine dair bir ön bilginin, ikinci hayatta tövbe etmeye güvendirip günahlara sevk edebileceği eleştirisine karşılık, herkesin rec'atinden bahsedilmediği için mükelleflerin rec'ate güvenerek bu hataya düşemeyeceğini izah eder:

{ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} ...واسْتَدَلَّ قَوْمٌ مِنْ أصْحابِنا بِهذه الْآيَةِ على جَوازِ الرَّجْعَةِ، وقَوْلُ مَنْ قال «إنَّ الرَّجْعَةَ لا تَجُوزُ إلّا في زَمَنِ النَّبِيّ (ص) لِيَكونَ مُعْجِزًا لَهُ ودَلالَةً على نُبُوَّتِهِ» باطِلٌ؛ لِأنَّ عِنْدَنا بَلْ عِنْدَ أكْثَرِ الْأُمَّةِ يَجُوزُ إظْهارُ الْمُعْجِزاتِ على أيْدِي الْأئِمَّةِ والْأوْلِياءِ، والْأدِلَّةُ على ذلك مَذْكورَةٌ في كُتُبِ الْأُصولِ. وقال أبو القاسم البَلْخِي «لا تَجُوزُ الرَّجْعَةُ مَعَ الْإعْلامِ بِها، لِأنَّ فيها إغراءً بِالْمَعاصِي مِنْ جِهَةِ الْاِتِّكالِ على التَّوْبَةِ في الْكَرَّةِ الثّانِيَة». وجَوابُهُ: أنَّ مَنْ يقول بِالرَّجْعَةِ لا يَذْهَبُ إلى أنَّ النّاسَ كُلَّهُمْ يَرْجِعُونَ فَيَصِيرَ إغراءً بِأنْ يَقَعَ الْاِتِّكالُ على التَّوْبَةِ فيها بَلْ لا أحدَ مِنَ الْمُكَلَّفينَ إلّا ويَجوزُ أنْ لا يَرْجِعَ، وذلكَ يكفي في بابِ الزَّجْرِ ...

Sonuç olarak Tabersî Mehdî ve rec'at konusunda Şîa'nın delil getirdiği bazı ayetlerin tefsirinde kıyametten önce gelmesi beklenen Mehdî döneminde Ehl-i sünnet ve taraftarları ile onlara zulmedenlerin önde gelenlerinden oluşan iyiler ve kötülerden iki grubun diriltilip hesaplaşacaklarına dair mezhebinin görüşlerini ortaya koymuştur. Bu görüşleri mezhebince kabul görmüş hadis rivayetlerinden ve Şiî imamlardan nakillerle, Kur'an'dan bazı ayetlerle ve rec'atin mümkün olup Allah'ın kudreti dâhilinde olduğu delili ile ispat etmeye çalışmıştır. Ancak Tabersî, ilgili ayetleri tefsir ederken mezhep görüşlerine yer vermeden önce çoğu defa herkesçe maruf olan tefsirlere yer vermektedir. Ayrıca mezhep görüşlerini ifade ederken aşırı tevillere kaymadan ölçülü düzeyde açıklamalarda bulunmuştur. Son olarak onun, bağlamı rec'ate uymadığı halde buna delil getirilen (Mü'min 40/12, Secde 32/21, Nahl 16/39) bazı ayetlerin tefsirinde bağlama bağlı kalarak rec'atten söz etmediği de söylenmelidir.